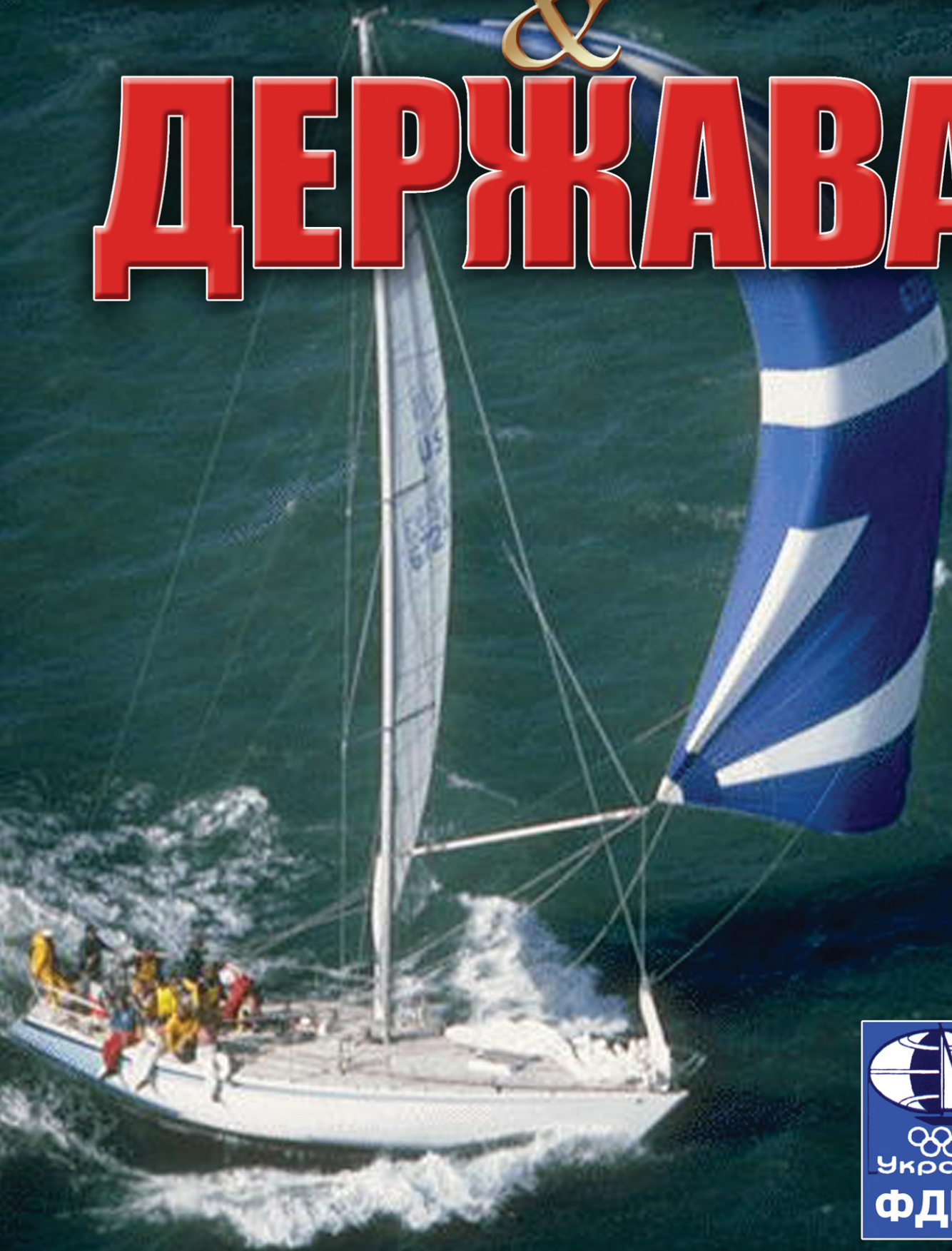

НАУКОВО-ПРАКТИЧНИЙ ЖУРНАЛ

№ 6 червень 2021 р.

ЕКОНОМІКА & ДЕРЖАВА

Денисенко Микола Павлович, головний редактор, доктор економічних наук, професор, професор кафедри економіки та сфери обслуговування, Київський національний університет технологій та дизайну
Кучеренко Ганна Борисівна, відповідальний секретар

Андрющенко Катерина Анатоліївна, доктор економічних наук, доцент, професор кафедри економіки та підприємництва, ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана».

Гармідер Лариса Дмитрівна, доктор економічних наук, доцент, завідувач кафедри економіки промисловості та організації виробництва, ДВНЗ «Український державний хіміко-технологічний університет»

Гайдуцький Павло Іванович, доктор економічних наук, професор, академік Національної аграрної академії наук, директор Інституту стратегічних оцінок Президентського фонду Леоніда Кучми «Україна»

Гайдуцький Андрій Павлович, доктор економічних наук, доцент кафедри міжнародної економіки і маркетингу, Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Гайдуцький Іван Павлович, доктор економічних наук, доцент кафедри міжнародної економіки, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Гнатєва Тетяна Миколаївна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри обліку і оподаткування, Одеський державний аграрний університет

Каткова Наталя Володимирівна, кандидат економічних наук, доцент, професор кафедри обліку і економічного аналізу, Національний університет кораблебудування ім. адмірала Макарова

Князевич Анна Олександрівна, доктор економічних наук, професор, професор кафедри менеджменту, Приватний вищий навчальний заклад «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'ячука»

Кожем'якіна Світлана Миколаївна, доктор економічних наук, доцент, завідувач кафедри теоретичної і прикладної економіки, Інститут підготовки кадрів Державної служби зайнятості України

Козловський Сергій Володимирович, доктор економічних наук, професор, професор кафедри підприємництва, корпоративної та просторової економіки, Донецький національний університет імені Василя Стуса, м. Вінниця

Лозинський Дмитро Леонідович, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри обліку і аудиту, Державний університет «Житомирська політехніка»

Луцай Лариса Анатоліївна, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри менеджменту, Інститут підготовки кадрів державної служби зайнятості України

Manjirdas Morkunas (Мангірдас Моркунас), Doctor of Philosophy in Management and business administration Associate professor, Head of Logistics Management study program, Mykolas Romeris University, Vilnius, Lithuania

Мельник Альона Олександрівна, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економіки та сфери обслуговування, Київський національний університет технологій та дизайну

Надрага Василь Іванович, доктор економічних наук, професор, професор кафедри управління персоналом та економіки праці, Інститут підготовки кадрів Державної служби зайнятості України

Ніколюк Олена Володимирівна, доктор економічних наук, професор, професор кафедри менеджменту і логістики, Одеська національна академія харчових технологій

Пантелєєва Наталя Миколаївна, доктор економічних наук, кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів та банківської справи, Черкаський навчально-науковий інститут Державного вищого навчального закладу «Університет банківської справи»

Резнікова Наталя Володимирівна, доктор економічних наук, професор, професор кафедри світового господарства і міжнародних економічних відносин, Інститут міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Руженський Микола Мусійович, доктор економічних наук, доцент, професор кафедри менеджменту, Інститут підготовки кадрів Державної служби зайнятості України

Сазонець Ігор Леонідович, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри державного управління, документознавства та інформаційної діяльності, Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне

Сардак Сергій Едуардович, доктор економічних наук, доцент, в.о. завідувача кафедри економіки, підприємництва та управління підприємствами, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Трусова Наталя Вікторівна, доктор економічних наук, професор, професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Таврійський державний агротехнологічний університет, м. Мелітополь

Тульчинська Світлана Олександрівна, доктор економічних наук, професор, професор кафедри економіки і підприємництва, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Федоренко Станіслав Валентинович, кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри охорони праці і навколишнього середовища КНУБА, академік академії будівництва України

Фролова Тетяна Олександрівна, доктор економічних наук, професор, професор кафедри міжнародних фінансів, ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

Чвертко Людмила Андріївна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів, обліку та економічної безпеки, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Чирва Ольга Григорівна, доктор економічних наук, професор, професор кафедри маркетингу, менеджменту та управління бізнесом, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Чорна Людмила Олександрівна, доктор економічних наук, професор, професор кафедри управління та адміністрування, Житомирський інститут ПрАТ «ВНЗ «Межрегіональна академія управління персоналом»

Халатур Світлана Миколаївна, доктор економічних наук, професор, професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Дніпровський державний аграрно-економічний університет

Яременко Людмила Михайлівна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів, обліку і оподаткування, ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

Ярошевська Оксана Володимирівна, доктор економічних наук, професор кафедри економіки, Класичний приватний університет, м. Запоріжжя

Журнал включено до Переліку наукових фахових видань України з ЕКОНОМІЧНИХ НАУК

*(постанова президії ВАК України від 27 травня 2009 р. № 1-05/2, наказ Міністерства освіти і науки України № 1081 від 29.09.2014 р.)
Наказ Міністерства освіти і науки України № 1643 від 28.12.2019 р.*

(Категорія «Б»).
Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292

ІНДЕКСАЦІЯ ВИДАННЯ В НАУКО-МЕТРИЧНИХ БАЗАХ:

- Index Copernicus (IC);
- SIS;
- Google Scholar.

Свідоцтво КВ № 9144,
від 09.09.2004 року

ISSN 2306-6806

Передплатний індекс: 01751

Адреса редакції:

м. Київ, вул. Дорогожицька, 18, к. 29

Поштова адреса:

04112, м. Київ, вул. Дорогожицька,
18, к. 29

Телефон: (044) 223-26-28, 537-14-33

Телефон/факс: (044) 458-10-73

E-mail: economy_2008@ukr.net

www.economy.in.ua

Засновники:

*Інститут підготовки кадрів
державної служби зайнятості*

України,

ТОВ "Редакція журналу

"Економіка та держава"

Видавець:

ТОВ "ДКС Центр"

Передрукування дозволяється лише за згодою редакції.

Відповідальність за добір і викладення фактів несуть автори. Редакція не завжди поділяє позицію авторів публікацій.

Рекомендовано до друку Вченою Радою
ІПК ДСЗУ 24.06.21 р.

Підписано до друку 24.06.21 р.

Формат 60x84 1/8, Ум. друк. арк. 24,3.
Наклад — 1000 прим.

Папір крейдований, друк офсетний.

Замовлення № 2406/1.

Віддруковано у ТОВ «ДКС центр»

м. Київ, пров. Куренівський, 17

Тел. (044) 537-14-34

У НОМЕРІ:

Економіка та держава № 6/2021

Економічна
наука

<u>Хомутенко А. В., Хомутенко В. П.</u> Інституційні особливості громадського фінансового контролю в Україні	4
<u>Кінгзерський Ю. В.</u> Індустріальна дивергенція України з ЄС та проблеми її подолання	9
<u>Могильний О. М.</u> Земельні відносини України в жорнах глобалізації	19
<u>Третяк А. М., Третяк В. М., Прядка Т. М., Капінос Н. О.</u> Розвиток системи землевпорядкування на засадах новітньої інституціонально-поведінкової теорії	27
<u>Левків Г. Я., Коваль Г. В., Погра О. П., Леськів Г. З., Бойко О. Т.</u> Соціальна робота як відображення економічної політики в державі	34
<u>Роцін І. Г., Петровська С. І., Тимченко Н. М.</u> Ризик-менеджмент комерційних проєктів	40
<u>Гарбар Ж. В., Бонгалетова Т. О.</u> Особливості формування бюджетів об'єднаних територіальних громад в умовах децентралізації	45
<u>Демчишак Н. Б., Тихонька У. Т.</u> Вплив фіскальної децентралізації на наповнюваність місцевих бюджетів в Україні в умовах розвитку територіальних громад та цифровізації державних послуг	52
<u>Серіков А. В.</u> Економіко-математичні початки теорії фінансування проєктів державно-приватного партнерства	58
<u>Бусарєва Т. Г.</u> Знання компонента конкурентоспроможності суб'єктів економічних структур	63
<u>Чепелюк Г. М.</u> Кредитно-інвестиційна політика держави у контексті фінансової та економічної безпеки: прикладний аспект	68
<u>Височанська М. Я.</u> Аспекти системного підходу до еколого-економічних засад розвитку аграрного сектору в контексті транскордонного співробітництва	73
<u>Водянка Л. Д., Скуляк В. М., Сторцун К. М., Чуса Г. І.</u> Трансформація трудового законодавства України в умовах коронакризи	78
<u>Волкова М. В., Троян В. І.</u> Операційний менеджмент у системі управління підприємства	82
<u>Данькевич С. М.</u> Вуглецевий облік у контексті збалансованого використання земель лісогосподарського призначення	86
<u>Пришляк Н. В., Паламаренко Я. В.</u> Організаційно-економічні аспекти формування стратегії виробництва біопалив	95
<u>Волосюк М. В., Сіренко І. В.</u> Економічна безпека територіальної громади в системі забезпечення її сталого розвитку	105
<u>Петренко Л. А., Кириленко В. Ю., Терещенко Ю. О.</u> Проблеми та перспективи інтелектуальної власності у фармацевтичній галузі України	110
<u>Швайко М. Л., Шевченко Є. С., Тимошенко О. Ю.</u> Фінансовий механізм зовнішньоекономічної діяльності підприємств в умовах глобальної економічної кризи	118
<u>Тимошук О. В.</u> Імплементация закордонного досвіду регулювання страхової діяльності у вітчизняну практику	124
<u>Полюхович М. В.</u> Експертне опитування як інструмент визначення показників ефективності реалізації конкурентної стратегії розвитку консалтингової компанії	128

Н. В. Пришляк,

к. е. н., доцент, Вінницький національний аграрний університет, м. Вінниця

ORCID ID: 0000-0002-0544-1441

Я. В. Паламаренко,

к. е. н., старший викладач, Вінницький національний аграрний університет, м. Вінниця

ORCID ID: 0000-0001-9972-4313

DOI: 10.32702/2306-6806.2021.6.95

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ ВИРОБНИЦТВА БІОПАЛИВ

N. Pryshliak,

PhD in Economics, Associate Professor, Vinnytsia National Agrarian University, Vinnytsya

Y. Palamarenko,

PhD in Economics, Senior Lecturer, Vinnytsia National Agrarian University, Vinnytsya

ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC ASPECTS OF THE FORMATION OF A BIOFUEL PRODUCTION STRATEGY

Сьогодні вітчизняні аграрні підприємства функціонують у середовищі, яке постійно змінюється, що вимагає принципово нових підходів до управління їхньою господарською діяльністю. Виробництво біопалива є одним з ефективних способів диверсифікації діяльності сільськогосподарських підприємств, а також необхідна основа для формування енергонезалежності аграрного сектору. У статті досліджено організаційно-економічні аспекти та теоретичні підходи до формування комплексної державної стратегії виробництва біопалив із сільськогосподарських культур і відходів. Проаналізовано наукові підходи вітчизняних та зарубіжних вчених та узагальнено дефініцію терміну "стратегія". Подано власне трактування поняття "стратегія". Визначено пріоритетні напрями виробничих стратегій. Означено елементи методології формування стратегії виробництва біопалива. Сформовано систему розвитку аграрного підприємства. Запропоновано алгоритм втілення інноваційної ідеї виробництва біопалива в стратегії розвитку аграрного підприємства. Сформовано схему модифікації стратегії управління підприємством за напрямом виробництва біопалива.

One of the key issues of sustainable development is the transition from the use of fossil energy resources to renewable ones. This transition is due to several factors, including the depletion of fossil fuels, the need to diversify fossil saws, the potential of renewable resources, the "neutrality" of renewable energy in terms of CO₂ emissions, new opportunities for agricultural development and related industries. National agricultural production, as well as other sectors of the economy, use a variety of energy sources. At the same time, the fuel dependence of the agricultural producer on imported energy has made it too vulnerable to price fluctuations in light petroleum products, especially during the spring field work, which automatically affects the increase in the cost of grown products. At the same time, it leads to a decrease in the efficiency of management of agricultural producers. Given the availability of strong natural resource potential, significant volumes of agricultural production and accumulation of agricultural waste, Ukraine has all the prerequisites for the formation of a national bioenergy complex. Nowadays, domestic agricultural enterprises operate in an environment that is constantly changing, which requires fundamentally new approaches to managing their economic activities. Biofuel production is one of the most effective ways to diversify the activities of agricultural enterprises, as well as a necessary basis for the formation of energy independence in the agricultural sector. Organizational and economic aspects and theoretical approaches to the formation of a comprehensive state strategy for the production of biofuels from crops and waste have been studied in the article. Scientific approaches of domestic and foreign scientists and generalized definition of the term "strategy" have been analyzed. The authors interpretation of the concept of "strategy" has been given. Priority areas of production strategies have been identified. Elements of the methodology for forming the strategy of biofuel production have been defined. The system of development of

the agrarian enterprise has been formed. An algorithm for implementing the innovative idea of biofuel production in the development strategy of an agricultural enterprise has been proposed. The scheme of modification of the management strategy of the enterprise in the direction of biofuel production has been formed.

*Ключові слова: organization, strategy, agricultural enterprises, agricultural products, waste.
Key words: mechanism, strategy, agricultural enterprises, waste, biowaste, waste management.*

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Одним з ключових питань сталого розвитку є перехід від використання викопних енергоресурсів до відновлювальних. Такий перехід обумовлений декількома факторами, зокрема, виснаженням запасів викопної сировини, необхідністю диверсифікації викопних палив, потенціалом відновлюваних ресурсів, "нейтралітетом" відновлюваних енергоресурсів щодо викидів CO₂, новими можливостями розвитку сільського господарства та суміжних галузей.

Національне аграрне виробництво, як і інші галузі економіки, у значних обсягах використовують різноманітні енергоносії. При цьому паливна залежність сільськогосподарського виробника від імпортних енергоносіїв зробила його надто вразливим від цінових коливань на світли нафтопродукти, особливо у період весняно-польових робіт, що автоматично впливає на підвищення собівартості вирощеної продукції. Водночас це призводить до зниження ефективності господарювання сільськогосподарських товаровиробників. Враховуючи наявність потужного природо-ресурсного потенціалу, значні обсяги виробництва сільськогосподарської продукції та накопичення відходів сільського господарства, в Україні є всі передумови для формування національного біоенергетичного комплексу.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проблематика процесу організації виробництва та використання біопалив на державному рівні досліджувалась у працях таких науковців: Г. Гелетуха, В. Дубровін, Г. Калетник, О. Шпикуляк, О.В. Ващук, М.М. Третьяк, Є. Лукашевич, І.В. Чебан, А.Д. Діброва та ін. Проте комплексний підхід до формування державної стратегії виробництва біопалив з сільськогосподарських культур та відходів в Україні досі потребує детального дослідження, аргументації та систематизації, що й обумовило актуальність дослідження цієї проблематики.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Метою роботи є дослідження організаційно-економічних аспектів та теоретичних підходів до формування комплексної державної стратегії виробництва біопалив із сільськогосподарських культур і відходів.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Відповідно до Стратегії з біопалива Організації Промислового Розвитку Об'єднаних Націй (UNIDO's Biofuels Strategy) "біопаливо" визначається як носії енергії, отримані в результаті перетворення біомаси для забезпечення стійких ресурсів для виробництва тепла, електроенергії і транспорту. Основними джерелами біомаси є сільське та лісове господарство [39].

Виробництво і використання біопалив вступило в нову еру глобального зростання, враховуючи як масштаби галузі, так і кількість залучених країн. Зростання інвестицій у виробництво біопалива обумовлено безліччю факторів, у тому числі розвитком більш ефективних технологій конверсії, впровадженням ефективної державної політики, зростанням міжнародної торгівлі і зростанням цін на нафту. В основі зростаючої прихильності урядів до розвитку сектору біопалива закладено бажання диверсифікувати сільське господарство, тим самим забезпечуючи робочі місця, підвищуючи енерге-

тичну безпеку і скорочуючи викиди вуглекислого газу та інших газів, які сприяють глобальному потеплінню.

Зазначимо, що Україна має значні перспективи для виробництва та споживання біологічних видів палива. Враховуючи сучасні економічні умови біопаливо має дуже вагоме значення у забезпеченні стійкого розвитку вітчизняного аграрного сектору.

Вітчизняна індустрія біопалива пропонує нам рідкі, тверді та газоподібні види біопалива. Кожен із цих видів біологічного палива у тій чи іншій мірі виробляється в Україні. Однак той величезний потенціал біоенергетики, яким володіє Україна, не використовується повною мірою. Якщо порівнювати з країнами Євросоюзу, то наша країна ще тільки на шляху до повноцінного використання власних ресурсів. Особливої актуальності це набуває у період весняно-осінніх польових робіт, оскільки Україна переважну частину нафтопродуктів імпортує, а ціни на них залежать від курсових коливань долара та сезонності. Тому провідні фахівці рекомендують Україні переорієнтуватися на виготовлення біопалива [20].

Тому досягнення енергетичної незалежності держави загалом та її агровиробництва, визначення шляхів вирішення цього надзвичайно важливого завдання набувають вагомого значення в сучасних умовах розвитку ринкової економіки. Заміна нафтопродуктів на біопаливо стає не лише економічно доцільною, а й необхідною умовою сучасного перманентного розвитку економічної системи [6].

Проведені дослідження дають змогу стверджувати, що основними чинниками збільшення виробництва рідких видів біопалива є ціновий (в останнє десятиріччя відбулося значне зростання світових цін на нафту і нафтопродукти) та екологічний (рідке біопаливо, навіть у разі використання його як добавки до звичайного бензину і дизельного палива, має очевидні екологічні переваги порівняно з традиційними видами палива; привабливі екологічні характеристики рідкого біопалива є основою для державної підтримки його виробництва і використання навіть в умовах низьких цін на нафтопродукти і біологічну сировину) [11].

Відтак розвиток та подальше функціонування ринку біопалива неможливе без розробки та впровадження в Україні чітко скоординованої стратегії для виробництва біопалива різних видів і створення ефективного та прозорого законодавства, яке визначатиме основні напрями для сприяння розвитку біопаливної галузі [34].

Практика вживати термін "стратегія", коли йдеться про планування і навпаки поширена в науковій літературі. Це пов'язано з тим, що саму стратегію часто визначають як план дій [32].

Гершун А. розглядає стратегію як план, що інтегрує в деяке узгоджене ціле такі компоненти: головні цілі організації; політику (цінності, філософію, ідеологію); застосовувані дії [9]. Схоже визначення трактування поняття "Стратегія" надають Поршнева А., Румянцева З. та Саломатіна Н., що трактують стратегію як генеральний план дій, який визначає пріоритети стратегічних завдань, ресурси і послідовність кроків щодо досягнення стратегічних цілей [28].

Існують також інші підходи до розуміння поняття "стратегія". Дойль П. пов'язує стратегію із виробленням певної моделі поведінки [12]. Схоже бачення щодо стра-

Таблиця 1. Дефініції поняття "стратегія"

Автор	Визначення
І. Ансофф	Певний набір правил для прийняття довгострокових рішень
Д. Стейнер	Спосіб установлення цілей для корпоративного, ділового і функціонального рівнів
М. Портер	Спосіб реакції на зовнішні можливості і загрози, внутрішні сильні і слабкі сторони
А. Чандлер	Метод установлення довгострокових цілей підприємства, програми її дій і пріоритетних напрямів розміщення ресурсів
М. Мінцберг	Послідовна, погоджена та інтегрована структура управлінських рішень
А. Томсон	Набір дій і підходів щодо досягнення заданих показників діяльності
А. Гершун	План, що інтегрує в деяке узгоджене ціле такі компоненти: головні цілі організації; політику (цінності, філософію, ідеологію); застосовувани дії
А. Поршнева, З. Румянцев, Н. Саломатіна	Генеральний план дій, який визначає пріоритети стратегічних завдань, ресурси і послідовність кроків щодо досягнення стратегічних цілей
О. Соловйов	План, що об'єднує всі сфери діяльності держави, всебічно охоплює значущі аспекти того чи іншого проєкту та інтегрує складові частини

Джерело: сформовано авторами на основі опрацьованої літератури [3; 12; 18; 33].

тегії висловлює Ансофф І., визначаючи стратегію, передусім як "певний набір правил для прийняття довгострокових рішень" [3].

Актуальність стратегічного управління можна підтвердити ще працями Арістотеля, який зазначив: "Благо завжди залежить від дотримання двох умов: — правильної постановки кінцевих цілей; — знаходження відповідних засобів, які ведуть до кінцевої цілі" [4]. Еволюція теорії й методики управління дозволила здійснити розроблення методології і конкретних форм стратегічного управління завдяки причинам, які виникали залежно від характеру середовища діяльності промислових корпорацій.

На думку Шершньова З. та Оборської С., будь-яка стратегія передбачає здійснення стратегічного управління, у процесі якого реалізується концепція, в якій поєднуються цільовий та інтегральний підходи до діяльності організації, що дає можливість встановити цілі розвитку, порівнювати їх з наявними можливостями (потенціалом) організації та приводити їх у відповідність шляхом розробки та реалізації системи стратегій [37].

Стратегія може стосуватись як розвитку окремого підприємства, так і всієї галузі, чи навіть держави. Соловйов О. визначає державну стратегію визначає як "план, що об'єднує всі сфери діяльності держави, всебічно охоплює значущі аспекти того чи іншого проєкту та інтегрує складові частини" [33]. Зазвичай специфіка таких планів полягає у наявності сукупності цілей, що сприяє виявленню системного ефекту для життєво важливих сфер діяльності суспільства та держави.

Проаналізувавши наукові підходи вітчизняних та зарубіжних вчених, узагальнення дефініцій терміну "стратегія" наведено у таблиці 1.

Узагальнивши різноманітні підходи, на нашу думку, стратегія — це визначений план діяльності, що спрямований на досягнення встановлених цілей і має визначений період реалізації.

Виходячи із цього твердження, ми можемо сформулювати думку, що процес розробки і реалізації стратегії виробництва біопалива із сільськогосподарських культур і відходів має включати: стратегічний аналіз поточної ситуації; визначення цілей стратегії; визначення часових рамок стратегії; вибір оптимальних тактик; забезпечення зворотного зв'язку; оцінку результатів та за необхідності внесення коректив.

Основна мета стратегії полягає у тому, щоб домогтися довгострокових конкурентних переваг, які забезпечать стійке функціонування і розвиток у довгостроковій перспективі. Для того щоб стратегія виявилася дієвою та ефективною, вона повинна бути ясною і передбачати не тільки чітке встановлення пріоритетів, а й розподіл наявних ресурсів та відповідальності між виконавцями.

Враховуючи складність стратегічного управління, можна сформулювати його основні принципи: оптимальний часовий горизонт, перманентне врахування змін зовнішнього середовища, багатоваріантність та гнучкість, взаємоузгодженість рівнів та методів управління [27].

Стратегія може розроблятися як на рівні держави і бути направленою на одну чи декілька суміжних галузей (зокрема, сільське господарство, біоенергетика), так і в рамках реалізації цієї стратегії стосуватись окремих виробничих суб'єктів.

Що стосується стратегії конкретного підприємства, на думку Портера М., більшість стратегій можна згрупувати, взявши за основу одну з видів стратегій: контроль над витратами, диференціація, фокусування тощо. Стратегія контролю над витратами ґрунтується на зниженні витрат на виготовлення власних виробів порівняно з витратами конкурентів. Це досягається шляхом контролю над витратами, регулювання розміру підпри-

ємства, обсягу продукції, що забезпечує більш високу ефективність виробництва. Встановлення завдяки цьому низьких цін може стримати появу нових конкурентів. Стратегія диференціації орієнтує на виробництво кращих товарів, надання привабливіших послуг щодо конкурентних. Цього можна досягти завдяки іміджу, сервісу, розгалуженій мережі філій. Така стратегія є надійною і довгостроковою, дає змогу досягти вищого, ніж середньогалузевий, рівня прибутків, оскільки клієнти, які віддають перевагу певній марці товару, послужі певної фірми, менш сприйнятливі до ціни. Стратегія фокусування цілеспрямовано орієнтує підприємство на певну групу споживачів, обмежений асортимент продукції або на специфічний географічний ринок [31].

Із вищенаведеного можна зробити висновок, що стратегія — це такий компонент стратегічного менеджменту, який дозволяє підприємству досягати чітко встановлених цілей підприємства, забезпечити конкурентоспроможність на ринку, тобто забезпечити такий стан підприємства, щоб воно могло успішно працювати у жорстких ринкових умовах. Стратегію трактують як певний план діяльності підприємства, пов'язаний із позицією підприємства на зовнішньому ринку, як сьогодні, так і в майбутньому. Стратегія спрямована на реалізацію основних довгострокових цілей підприємства [18]. Відповідно враховуючи такі дефініції нами буде запропонована стратегія виробництва біопалива, яка спрямована на досягнення енергетичної автономії, енергоефективності, екологічної безпеки, соціального та економічного ефектів.

Зазначимо, що стратегічне управління аграрного підприємництва — це процес розробки місії, найважливіших цілей і потенціалу підприємства та способів їх досягнення з метою забезпечення розвитку в нестабільному зовнішньому середовищі. Це підтверджується визначеннями авторитетних розробників теорії стратегічного управління:

1) за І. Ансоффом, стратегічний менеджмент забезпечує постійний потенціал прибутковості й перетворення потенціалу в реальний прибуток [2];

2) за О. Виханським, стратегічне управління — це таке управління організацією, яке спирається на людський потенціал як основу організації, орієнтує виробничу діяльність на запити споживачів, гнучко реагує і проводить своєчасні зміни в організації, що відповідають виклику з боку оточення і дозволяють отримувати конкурентні переваги, що в сукупності дає можливість організації вижити в довгостроковій перспективі, досягаючи при цьому своїх цілей [7];

3) за В. Герасимчуком, стратегічне управління ґрунтується на вивченні змін у зовнішньому середовищі організації. Однак цей підхід не зводиться до сприйняття оточення як фактора, що обмежує процес організаційного планування, але припускає встановлення ясно визначених цілей та розробку шляхів їх досягнення на основі використання сильних сторін організації та сприятливих можливостей середовища, і так само компенсації слабких сторін і методів запобігання загроз. Таким чином, стратегічне управління бізнесом є ефективним напрямом стійкого розвитку економіки [8].

Стратегічне управління поділяється на три основні етапи: підготовчий, основний та заключний. Підготовчий етап включає стратегічний аналіз і прогнозування зовнішнього і внутрішнього середовища, основний етап — передбачає здійснення стратегічного планування та відповідно заключний — етап — стратегічну організацію та мотивацію, контроль і регулювання [24]. Процес розробки та реалізації стратегії складається з п'яти взаємопов'язаних завдань.

1. Розробка стратегічного бачення — уявлення менеджерів про довгостроковий розвиток підприємства із врахуванням виробництва біопалива, обрані технології, клієнтів, напрями розвитку.

2. Постановка цілей. Цілі — це результати та наслідки, бажані для підприємства, критерії оцінки діяльності організації та його розвитку. На даному етапі місія трансформується в конкретні результати та підсумки, до яких прагне підприємство. Постановка цілей і контроль їх досягнення допомагає відслідковувати прогрес у діяльності аграрного підприємства.

3. Розробка стратегії. Стратегія виробництва біопалива — це методи конкуренції та ведення бізнесу, які вибирає менеджмент для задоволення клієнтів, успішної конкуренції та досягнення глобальних цілей підприємства. Стратегія має бути одночасно активна (тобто продумана і спланована заздалегідь) і адаптивна (тобто мати пристосувальний характер).

4. Втілення стратегії. Завдання втілення та реалізації стратегії є найскладнішим та найтривалішим у системі стратегічного менеджменту, яке впливає на всі аспекти управління та вирішується буквально в усіх підрозділах компанії. Втілення стратегії — це перетворення теоретичної стратегії в набір конкретних заходів.

5. Реалізація стратегії — це набір конкретних дій щодо втілення стратегії, а саме розвиток компетенцій і можливостей аграрного підприємства, фінансування, вироблення політики підтримки, мотивація працівників, створення корпоративної культури, належне керівництво. Отже, втілення та реалізація стратегії виробництва біопалива вимагають вибору та проведення конкретних дій з досягнення запланованих результатів [24].

Під час формування стратегії виробництва біопалива на підприємстві доцільно, передусім, визначити структурно-функціональну побудову системи стратегічного управління, що в подальшому забезпечить можливість розробки моделі стратегічного управління. Структурно-функціональна побудова системи стратегічного управління передбачає розгляд його з позиції сукупності складових підсистем. У системі управління підприємства виділяють такі підсистеми як інформаційно-аналітична, планування, мотивації, прийняття рішень, організаційна. Система стратегічного управління підприємством ґрунтується на стратегічному плануванні, доповненому механізмом узгодження оперативних рішень стратегічними, а також механізмом коригування і контролю реалізації стратегії.

Отже, із сказаного вище, зазначаємо, що стратегічне управління як процес здійснення функцій управління охоплює такі підсистеми, як стратегічне планування, реалізація стратегій, організація забезпечення стратегічного управління. Такий підхід акцентує увагу на таких важливих його компонентах, як процес формування стратегії та її реалізації. Вважаємо за доцільне всю

сукупність функцій стратегії розвитку підприємства диференціювати на такі групи:

1) функції управління процесом визначення цільових орієнтирів;

2) функції управління процесом розробки стратегії;

3) функції управління процесом реалізації стратегії.

До першої групи належать функції, пов'язані з управлінням аналітичним процесом визначення цільових орієнтирів аграрного підприємства. Функції, пов'язані з управлінням процесами формування множини стратегічних альтернатив, вибором стратегії і розробкою стратегічного плану, належать до другої групи. До третьої групи належать функції, пов'язані з управлінням процесами мобілізації ресурсів, мотивацією персоналу, здійсненням стратегічних змін, а також контролем і оцінкою реалізації стратегії. Заключним етапом вибору стратегії є аналіз і оцінювання альтернативних варіантів для зосередження на такій стратегії, яка б забезпечувала максимальну ефективність роботи підприємства у перспективі. Стратегічний вибір повинен ґрунтуватися на концепції розвитку аграрного підприємства, а формування стратегії має бути однозначним, чітким, зрозумілим, оскільки обрана стратегія надовго обмежує свободу дій керівництва і обумовлює всі ухвалені ним рішення. Для цього попередньо ретельно досліджують та оцінюють всі альтернативи, взявши до уваги різноманітні чинники. Так, сильні сторони підприємства сприяють успішному розвитку, використання нових можливостей, досягнення цілей. Тоді як слабкі сторони завжди вимагають постійної уваги з боку керівництва під час вибору стратегії та її реалізації, щоб уникнути потенційних загроз і успішно конкурувати на ринку [22].

Високі темпи зростання виробництва призвели до проблем багатоваріантності розвитку корпоративної економіки. Це змістило акценти в менеджменті на прогнозування майбутнього розвитку і призвело до появи стратегічного управління. За останні 60 років поняття стратегії зазнало багато змін, теорія стратегічного менеджменту не стоїть на місці, з'являються нові підходи до розробки стратегії, наближаючи до сьогодення суть її визначення [14]. Виробнича стратегія є одним із елементів стратегічного плану розвитку підприємства, без якого загальний механізм діяльності був би неможливим, оскільки саме виробнича стратегія визначає, які виробничі потужності будуть на підприємстві, наскільки ефективно вони використовуватимуться, що і як буде продукуватися за допомогою них. Тому вибір відповідної стратегії є важливим питанням, яке потребує виваженого підходу до його вирішення. Проте він ускладнюється тим, що сьогодні сформовано широку видову структуру виробничих стратегій виробництва біопалива з урахуванням ряду класифікаційних ознак та критеріїв, але не проведено їх систематизації й узагальнення. Тому практична сторона вибору та формування виробничої стратегії підприємства потребує проведення попереднього теоретичного вивчення цього питання, узагальнення підходів до виділення видів стратегій та їх класифікаційних характеристик [16].

Науковцями сформовано цілий ряд видів виробничої стратегії з урахуванням певних класифікаційних ознак чи чинників, наприклад, рівень організації виробництва; ефективність виробництва; обсяги виробництва; концентрація управління виробництвом; виробничий потенціал; виробничі потужності та рівень їх використання; витрати виробництва; ефективність управління запасами; ефективність матеріально-технічного забезпечення; ефективність управління якістю, рівень техніки та технології; резерви продуктивності праці; напрями інвестування; швидкість впровадження інновацій [16].

На сьогодні єдиної, несуперечливої, такої, що визнавалася б за універсальну, системи принципів розроблення виробничої стратегії підприємства немає. Таке

становище зумовлене тим, що автори різних концепцій мають неоднакове бачення щодо основоположних правил, якими слід керуватися у процесі її розроблення [23].

Також є наукові підходи, в яких виділено окремі види виробничих стратегій без урахування якогось із критеріїв. Зокрема, З. Шершньовою запропоновано такі виробничі стратегії: створення нового виробництва; використання наявного виробничого потенціалу; зміни в організації виробництва; стратегія змін у технологічному процесі; впровадження оперативного-календарного планування тощо [36]. Дещо подібним є підхід О. Ковтуна, який виділив стратегію змін у технологічному процесі; стратегію створення нового виробництва; стратегію використання наявного виробничого потенціалу; стратегію змін в організації виробництва; стратегію виробництва з орієнтацією на пересічний попит; стратегію виробництва з урахуванням реально наявного мінімального попиту; стратегію виробництва, спрямовану на повне задоволення попиту [15]. Корецький М., Дегтяр А. та Дація О. сформуливали такі види виробничих стратегій, як диверсифікація, спеціалізація, диференціація, концентрація, реконструкція, зниження собівартості [17]. У праці Кузьміна О. та Петришин Н. запропоновані окремі види виробничої стратегії з урахуванням таких двох критеріїв, як величина прибутку від реалізації продукції та попит на цю продукцію. З урахуванням цих чинників виділено такі стратегії: переорієнтація виробництва, стабілізація виробництва, повна спеціалізація, унікальність виробництва, диверсифікація, обмежена спеціалізація виробничого процесу, модифікація виробництва, інтенсифікація виробництва, інноваційні перетворення виробництва (виробничих технологій) [19]. Стратегія модифікації передбачає перш за все зміну технологічних процесів, що також може супроводжуватися зміною окремих характеристик продукції. Ця стратегія рекомендована для впровадження на підприємствах, які володіють достатнім виробничим потенціалом, проте ефективність його використання є недостатньою, а виробничі потужності мають "вузькі місця" за рахунок застарілих технологій. Стратегія переорієнтації спрямована на створення нових напрямів виробничої діяльності, які здебільшого відповідають основному профілю виробництва, хоча це не є обов'язковим. Переорієнтація може стосуватися всього асортиментного ряду продукції або тільки його окремої складової. Проте такі підприємства можуть мати достатній виробничий потенціал, який потребуватиме коригування відповідно до нового напрямку діяльності [16].

Пріоритети виробничих стратегій зображено на рис. 1. У контексті визначених конкурентних переваг, виробничі стратегії поділяють на види за пріоритетами функціонування операційної системи. При цьому вирізняють традиційні виробничі стратегії. Не відмовляючись від них, багато організацій приймають зараз нові стратегії, які засновані на якості чи часі. Це може відбуватися шляхом: використання дешевших ресурсів; збільшення масштабів виробництва; автоматизації виробництва; запровадження безвідходних та ресурсозберігаючих технологій; уніфікації та стандартизації продуктів і процесів; реструктуризації виробництва (ліквідації непрофільних витратних підрозділів) тощо [21].

У сучасних умовах господарювання можна виділити декілька основних підходів до процесу розробки стратегій розвитку підприємства за напрямком виробництва біопалива:

1. Контроль витрат. Основою таких стратегій є зменшення власних витрат порівняно з конкурентами шляхом постійного та суцільного контролю над витратами.
2. Стратегія диференціації, суть якої полягає в концентрації організацією своїх зусиль на певних пріори-

Рис. 1. Пріоритетні напрями виробничих стратегій

Джерело: сформовано автором на основі опрацьованої літератури [15—17; 19].

тетних напрямках, де вона намагається отримати якнайбільше переваг. Ці напрями можуть бути різними, тому варіантів такої стратегії на практиці є дуже багато.

3. Стратегія фокусування. У цьому разі підприємство цілеспрямовано орієнтує певне коло споживачів або на обмежену частину асортименту продукції, або на окремий ринок [10].

Методологія формування стратегії виробництва біопалива, на нашу думку, — це сукупність основних базових підходів дослідження, які являють собою системність та цілісність науковопрактичних методів пізнання. З метою забезпечення об'єктивності та комплексності дослідження необхідно визначити основні методологічні засади формування стратегії розвитку шляхом поєднання загальновідомих принципів та індивідуальних підходів в умовах специфіки діяльності сільськогосподарських підприємств. З усієї сукупності науково-методологічних основ забезпечення формування стратегії виробництва біопалива для отримання конкурентних переваг на сучасному етапі виділено наступні найважливіші елементи (рис. 2).

Методологія формування стратегії виробництва біопалива — це сукупність найважливіших базових підходів, що складають собою системність та цілісність науковопрактичних методів пізнання та включають наступні елементи: стратегію розвитку аграрних підприємств як комплексний план досягнення конкурентних переваг в галузі у вигляді єдиної цілісної системи, системність та цілісність стратегічного планування, циклічність та постійність розробки стратегічних планів, використання інноваційних підходів до формування стратегії розвитку з метою отримання унікальних можливостей розвитку. Охарактеризовані та обґрунтовані чотири елементи методології формування стратегії розвитку аграрних підприємств за напрямів виробництва біопалива створюють фундамент для досягнення високої конкурентоспроможності підприємств у галузі [5]. З урахуванням ієрархічності рівнів управління підприємством, різних напрямів його діяльності, можливих типів поведінки в галузі й на ринку нами запропоновано систему стратегій розвитку аграрних підприємств, враховуючи стратегії виробництва біопалива (рис. 3), яка дасть змогу сформувати її варіанти і зробити більш обґрунтованим процес вибору стратегії розвитку для конкретного аграрного підприємства.

На основі вивчення літературних джерел ми вважаємо, що процес формування стратегії виробництва біопалива повинна включати чотири основні етапи: стратегічний аналіз, визначення стратегічних альтернатив, розроблення стратегії, реалізація стратегії.

Зазначимо, що система стратегічного управління дає змогу досягти таких основних результатів:

1. Створити системний потенціал для досягнення цілей підприємства. Цей потенціал складається з фінансових, сировинних і людських ресурсів, що використовують підприємство; виробленої продукції (послуг); сформованого позитивного іміджу підприємства.
2. Сформувати структуру та провести внутрішні зміни на підприємстві, що забезпечують чутливість до змін зовнішнього середовища і відповідну адаптацію.

Оперативне управління використовує вже існуючу стратегічну позицію підприємства для досягнення конкретних тактичних цілей [18].

У свою чергу стратегія виробництва біопалива є орієнтиром на майбутнє, визначає напрямок подальшого розвитку і обумовлює заходи та програми, що сприяють цьому розвитку, який спрямований на досягнення енергетичної автономії.

Варто відзначити, що визначення і формування стратегії виробництва біопалива розрізняються в залежності від підходу, в межах якого дослідники намагаються вивчати інноваційну стратегію. Так, виділяють три основні підходи до розробки стратегії:

1. Інструментальний підхід, який зорієнтований на визначення цілей та засобів їх досягнення. Стратегія розглядається як план досягнення інноваційних цілей за допомогою визначених інструментів.

2. Адаптивний підхід, в рамках якого метою є пристосування до зовнішнього середовища, а стратегія використовується як адаптивний механізм.

3. Процесний підхід зорієнтований на процес розробки та реалізації стратегії, на аналіз взаємозв'язків та взаємозалежностей підсистем організації як складної системи, а тому є більш досконалим у порівнянні з двома попередніми.

Рис. 2. Елементи методології формування стратегії виробництва біопалива

Джерело: удосконалено автором на основі [5].

Найбільш привабливіший вигляд мають стратегії, що виникають на перетині полів сильних сторін та можливостей:

— стратегія посилення енергетичної безпеки, використання власної органічної сировини для конверсії в енергоресурс та використання отриманого енергоресурсу на підприємстві;

— стратегія використання наявного потенціалу біосировини для конверсії в енергоресурс з подальшою реалізацією отриманого продукту та залученням додаткового трудового ресурсу;

— стратегія диверсифікації власної виробничої програми та виходом на нові ринки [29].

Таким чином, реалізація зазначених стратегій для окремо визначеного сільськогосподарського підприємства є досить проблематичною. Тому для сільськогосподарських підприємств при прийнятті управлінських рішень щодо вибору стратегії конверсії необхідним є врахування виробничого, фінансового потенціалу конкретного господарства, оскільки правильний вибір управлінських дій забезпечить вибір стратегії, що відповідає можливостям підприємства щодо конверсії органічної сировини. Результатом таких дій може стати покращення виробничої діяльності, її диверсифікації; можливість виходу на нові ринки, зокрема біопалива; стабілізація фінансового стану сільськогосподарських підприємств.

Найбільша увага при виборі стратегії приділяється взаємозв'язкам слабких сторін внутрішнього середовища та загроз зовнішнього середовища. Комбінація такого взаємозв'язку може привести до зупинки виробничого процесу та отримання збитку, взамін очікуваного прибутку. Під час здійснення процесу конверсії органічної сировини у сільськогосподарських підприємствах нерезалізована можливість може перейти у чинники ризику (загрози). Високий рівень стратегічно розвитку дозволяє вести конкурентну боротьбу за провідну позицію на ринку. Чим вищий стратегічний рівень, тим ширше поле можливостей стратегічних рішень, але водночас і тим більше вимог висувається до керівників підприємств стосовно їхньої готовності використовувати та підтримувати стратегічний рівень на належному рівні [26].

Виходячи з проаналізованого матеріалу, варто зазначити, що в умовах фінансово-економічної кризи перед вітчизняними аг-

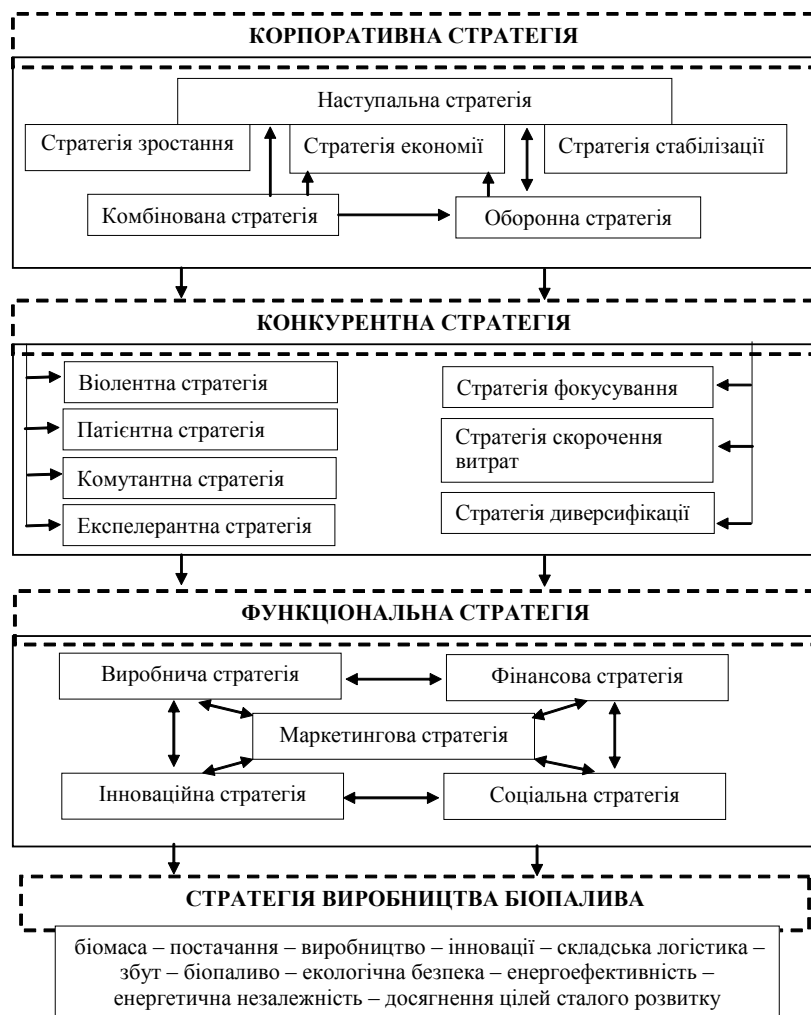

Рис. 3. Система стратегій розвитку аграрного підприємства

Джерело: удосконалено автором на основі опрацьованої літератури [13].

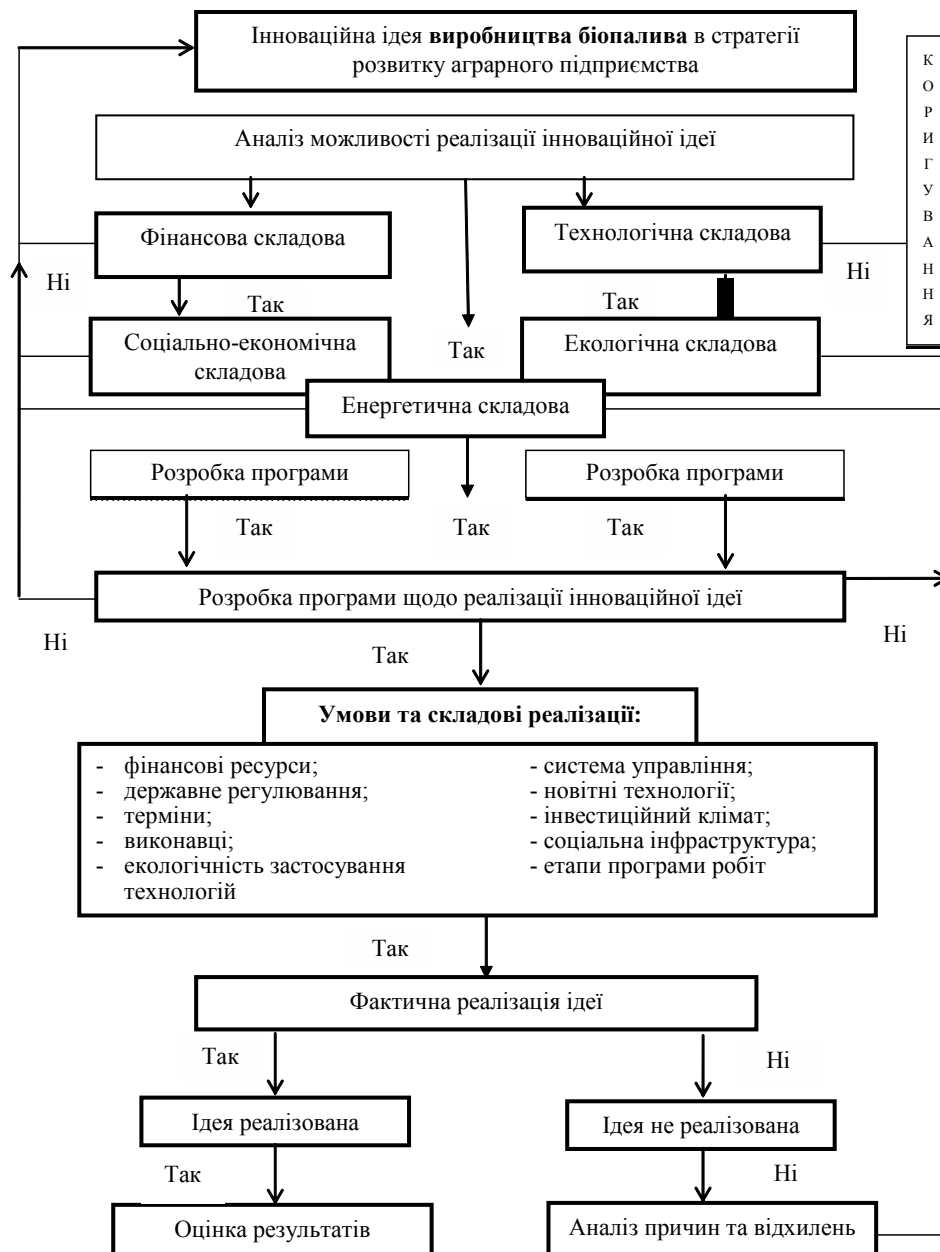

Рис. 4. Алгоритм втілення інноваційної ідеї виробництва біопалива в стратегії розвитку аграрного підприємства

Джерело: удосконалено автором на основі [25; 30; 35].

рарними підприємствами постає важливе стратегічне завдання: з одного боку, забезпечити прибуткову діяльність, з іншого — провадити пошук шляхів розвитку в майбутньому, основою яких є інноваційні технології та ефективне поведження з відходами сільського господарства.

Отже, інноваційні ідеї, що реалізуються в інноваційних стратегіях, необхідно перевірити відносно можливості їх реалізації з фінансової, технологічної, соціально-економічної, екологічної та енергетичної складових (рис. 4).

Відповідно для впровадження заходів щодо виробництва біопалива нами запропоновано алгоритм втілення інноваційної ідеї — виробництва біопалива в стратегії інноваційного розвитку, що дасть можливість врахувати та перевірити всі можливості реалізації цієї інноваційної ідеї, враховуючи фінансові, технологічні, соціально-економічні, екологічні та енергетичні можливості. Втілення інноваційної ідеї виробництва біопалива дасть можливість направлення такої складової на рівень поточного планування; розробки необхідних інноваційних програм; конкретизації завдань підрозді-

лам підприємства за обсягами робіт та строками виконання, а також уточнення коштів на виконання необхідних заходів у структурі реалізації інноваційної ідеї.

Таким чином, ключовими складовими при формуванні стратегії інноваційного розвитку аграрного підприємства в напрямку виробництва біопалива має бути обґрунтований вибір пріоритетного напрямку розвитку та ефективна реалізація інноваційної програми. При цьому, від вдалого вибору найбільш оптимальної стратегії залежить успіх підприємства на ринку. Зокрема, варто враховувати умови та складові реалізації: фінансові ресурси; система управління; державне регулювання; новітні технології; терміни; інвестиційний клімат; виконавці; соціальна інфраструктура; екологічність застосування технологій; етапи програми робіт [29].

Отже, трансформація базується на цілісному підході до процесів, що відбуваються в аграрних підприємствах, а стратегії, які сформовані спрямовані на інтеграцію цілей в інноваційні складові. Процес зміни стратегії управління аграрним підприємством з виробництва біопалива включає такі складові: фактори впливу, методи, ме-

Рис. 5. Схема модифікації стратегії управління підприємством за напрямом виробництва біопалива

Джерело: удосконалено автором на основі опрацьованої літератури [30; 38; 40].

тодологію, принципи, типи управління та зміни в системі управління тощо. Відповідно цього на рисунку 5 нами запропоновано основні ключові складові формування стратегії виробництва біопалива, що включає стратегічні пріоритети управління сталим розвитком на аграрному підприємстві за напрямом виробництва біопалива. Зокрема, ми врахували таке: діагностика зовнішніх і внутрішніх чинників впливу на основі PESTELI-FAMIL (Y) — аналізу; удосконалення технологічного процесу виробництва біопалива на аграрних підприємствах; навчання та розвиток персоналу за напрямком екологоорієнтованих цінностей та цілей сталого розвитку; інтеграція функціональних напрямів діяльності аграрного підприємства тощо.

Зазначимо, що в ринкових умовах господарювання механізм стратегічного управління аграрними формуваннями в Україні перебуває на етапі становлення. У теперішній час більшість вітчизняних аграрних підприємств працюють у середовищі, що швидко змінюється та важко передбачається, саме тому гостро стоїть потреба використання у практичній діяльності методів саме стратегічного управління на засадах інноваційності.

Ситуація, що нині панує в Україні, зокрема з проблемою утилізації відходів та їх переробкою, вказує на низку критичних проблем, які потребують негайного та кардинального розв'язання. Аграрний сектор має великий потенціал забезпечення сировиною для виробництва біологічного палива. Принаймні, це призведе до зменшення викидів парникових газів, відбудеться покра-

щення якості ґрунту і води та сприятиме розвитку біорізноманіття.

Україна є невід'ємною частиною реалізації цілей Європейського Зеленого Курсу. Концепція Європейського Зеленого Курсу, серед іншого, є логічним продовженням міжнародних зусиль із озеленення економіки [1]. З урахуванням стану впровадження заходів у секторах охоплених Європейського Зеленого Курсу та на основі принципів, визначених позиційним документом, Україною визначено перелік секторальних напрямів співпраці, у якому серед інших напрямів виділено:

Поглиблення розвитку ґрунтозберігаючого та кліматично орієнтованого сільського господарства, оптимізація використання природних ресурсів, диверсифікація виробництва та підвищення стійкості до змін клімату. При цьому циркулярна економіка включає розроблення та реалізацію стратегічних напрямів розвитку, що передбачатимуть зменшення її екологічного, вуглецевого та матеріального сліду, переходу до екологічно чистих технологічних рішень та виробництва більш енергетично- та ресурсоефективних товарів, впровадження принципів циркулярності, зберігаючи при цьому її конкурентоспроможність.

Отже, ми вважаємо, що відмінності між запропонованим підходом у запропонованій схемі та загальним підходом до стратегії управління аграрним підприємством з врахуванням модифікації стратегії, що спрямована на складову виробництва біопалива, враховуються цінності сталого розвитку, також зазначимо, що це стосується особливо зміни клімату, екологічної та енергетичної безпеки, поводженні з відходами сільського господарства їх переробкою, активізація інноваційної та інвестиційної діяльності, досягнення конкурентоспроможності аграрних підприємств з виробництва біопалива шляхом використання екологоорієнтованих та енергоефективних технологій тощо.

ВИСНОВКИ

Отже, стратегія виробництва біопалива спрямована на отримання бажаного економічного результату від виробничої діяльності, ефективне використання виробничих потужностей та потенціалу, максимальне задоволення потреб ринку. Тому формування стратегії виробництва біопалива можливе лише за комплексного підходу з урахуванням загальної, конкурентної стратегії, продуктово-товарної, ресурсних та інших функціональних стратегій, а вибір конкретного виду залежатиме від характеристик підприємства, можливостей виробництва, орієнтації на споживача і ринок або поєднують ці елементи, а також спрямовуватись на досягнення загальної мети діяльності.

Література:

1. Андрусевич А., Андрусевич Н., Козак З. Європейський Зелений Курс: можливості та загрози для України. 2020. available at: <https://dixigroup.org/storage/files/2020-05-26/european-green-dealwebfinal.pdf> (дата звернення 18.05.2021).
2. Ансофф И. Стратегический менеджмент. Питер, 2009. 344 с.
3. Ансофф И. Стратегическое управление. Москва: Экономика, 1989. 303 с.
4. Аристотель. Сочинения в четырех томах. Москва: Мысль, 1983. Т.4. 832 с.

5. Боришкевич І.І. Методологія формування стратегії розвитку сільськогосподарських підприємств. *Ефективна економіка*. 2018. № 4. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/4_2018/156.pdf (дата звернення 24.05.2021).
6. Ващук О.В., Третяк М.М. Особливості формування національного ринку біопалива. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2012. № 2. С. 247—253.
7. Виханский О.С. Стратегическое управление: учебник. 2-е изд., доп. и перераб. М.: Экономика, 2003. 296 с.
8. Герасимчук В.Г. Стратегічне управління підприємством. *Графічне моделювання: навч. посібник*. К.: КНЕУ, 2000. 360 с.
9. Гершун А., Горский М. Технологии сбалансированного управления. М.: ЗАО "Олимп-бизнес", 2005. 416 с.
10. Гуржій Н.М., Колтунік А.Ю. Особливості сучасних підходів до стратегічного управління розвитком підприємства. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. № 14. С. 345—347.
11. Гуцаленко А.В., Фабіянська В.Ю. Екологічні та економічні аспекти виробництва біопалива. *Наукові праці інституту біоенергетичних культур і цукрових буряків*. 2013. № 19. С. 168—174.
12. Дойль П. Менеджмент. Стратегия и тактика. Санкт-Петербург, 1999. 560 с.
13. Зоря О.П. Теоретико-методологічні засади формування стратегії розвитку аграрних підприємств. *Інфраструктура ринку*. 2019. № 33. С. 172—177.
14. Касьян А.Е., Бугас В.В. Методичні підходи до визначення сутності стратегічного управління підприємствами. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2015. С. 94—96. URL: <http://www.vestnik-ekonom.mgu.od.ua/journal/2015/12-2015/22.pdf> (дата звернення 20.05.2021).
15. Ковтун О. Стратегія підприємства: [навч. посібник]. 3-тє вид. Львів: "Новий світ — 2000", 2007. 324 с.
16. Колєнда Н.В. Виробнича стратегія підприємства: класифікація та види. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2017. URL: [file:///C:/Users/USER/Downloads/Nvmgu_eim_2017_23\(1\)_24.pdf](file:///C:/Users/USER/Downloads/Nvmgu_eim_2017_23(1)_24.pdf) (дата звернення 21.05.2021).
17. Корєцький М., Дєгтяр А., Дацій О. Стратегічне управління: [навч. посібник]. К.: Центр учбової літератури, 2007. 240, с.
18. Кубарева В. С. Сутність стратегічного управління підприємства. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка"*. 2012. № 749. С. 55—60. URL: <http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/23491/1/12-55-60.pdf> (дата звернення 20.05.2021).
19. Кузьмін О.Є., Петришин Н.Я. Технологія вибору виробничих стратегій для машинобудівних підприємств. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку: зб. наук. праць*. Львів: НУ "Львівська політехніка". 2009. № 647. С. 92—99.
20. Лукашевич Є. Колосальним резервом розвитку заводів є глибока переробка вторинних матеріальних ресурсів — меляси та жому, що при правильному підході, виконанні та експлуатації перевершує виробництво цукру у плані прибутковості. *Науку у виробництві*. 2018. № 12 (18). С. 40—44.
21. Мельник Д.А. Виробнича стратегія підприємства. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2011. № 5. Т. 3. С. 251—257.
22. Олійник А.В., Кузнєцова А.П. Методологічні засади формування стратегії розвитку підприємства. *Економіка і організація управління*. 2018. № 3 (31). С. 118—126.
23. Омєльєненко Т.В. Проблеми та актуальні завдання розвитку теорії виробничої стратегії підприємства. *Бізнес Інформ*. 2013. № 11. С. 279—286.
24. Падєрін Д., Горященко Ю.Г., Новак Є.Е. Стратегічне управління на підприємствах малого та середнього бізнесу. *Економічний вісник Донбасу*. 2017. № 2 (48). С. 163—167.
25. Паламаренко Я.В. Адитивна модель оцінювання рівня стратегічного розвитку підприємств спиртової промисловості на основі методики PESTEL-FAMIL(Y)-аналізу. *Економіка та суспільство*. 2017. № 13. С. 265—270.
26. Паламаренко Я.В. Сучасні підходи до оцінювання рівня стратегічного розвитку підприємства. *Ефективна економіка*. 2020. № 5. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/5_2020/82
27. Писарєвський І.М., Тищенко О.М., Покоłodна М.М., Петрова Н.Б. Стратегічний менеджмент: підручник. ред. Аляб'єв; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. Х.: ХНАМГ, 2012. 287 с.
28. Поршнева А., Румянцевой З., Саломатина Н. Управління організацією: учебник. М.: ИНФРА-М, 2008. 735 с.
29. Пришляк Н.В., Паламаренко Я.В., Березюк С.В. Стратегічне управління інноваційним розвитком взаємопов'язаних галузей з виробництва біопалива: монографія. Вінниця: Друк, 2020. 404 с.
30. Пришляк Н.В., Токарчук Д.М., Паламаренко Я.В. Забезпечення енергетичної та екологічної безпеки держави за рахунок біопалива з біоенергетичних культур і відходів: монографія. Вінниця: Консоль, 2019. 336 с.
31. Рибак М.І. Види виробничих стратегій підприємств. *Економіка та держава*. 2014. № 6. С. 114—119.
32. Свистович М.Б. Сутність та основні поняття стратегічного планування. *Державне управління: теорія та практика*. 2013. №. 2. С. 37—43.
33. Солов'єв А.И. Принятие государственных решений. М.: КНОРУС, 2006. 344 с.
34. Чебан І.В., Діброва А.Д. Стратегічні пріоритети формування та розвитку ринку біопалива в Україні на середньострокову та довгострокову перспективу. *Економіка, управління та адміністрування*. 2019. № 4. С. 82—93.
35. Шаманська О.І., Паламаренко Я.В. Реалізація стратегії інноваційного розвитку спиртової промисловості України на основі виробництва біоетанолу з агросировини. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*. 2017. № 3 (4). С. 160—173.
36. Шершньова З. Стратегічне управління: підручник. 2-ге вид., перероб. і доп. К.: КНЕУ, 2004. 699 с.
37. Шершньова З.Є., Оборська С.В. Стратегічне управління: навч. посібник. К.: КНЕУ, 1999. 356 с.
38. Kaletnik H., Pryshliak V., Pryshliak N. Public Policy and Biofuels: Energy, Environment and Food Trilemma. *Journal of Environmental Management & Tourism*. 2019. T. 10. № 2 (24). С. 479—487.
39. UNIDO's Biofuels Strategy. URL: https://www.unido.org/sites/default/files/2013-05/68441_FINAL_DRAFT_UNIDO_BIOFUEL_STRATEGY_0.pdf (дата звернення 12.05.2021).
40. Zulauf C., Prutska O., Kirieieva E. and N. Pryshliak. Assessment of the potential for a biofuels industry in Ukraine. *Problems and Perspectives in Management*. 2018. 16 (4): 83—90. DOI: [http://dx.doi.org/10.21511/ppm.16\(4\).2018.08](http://dx.doi.org/10.21511/ppm.16(4).2018.08)

References:

1. Andrusevich, A. Andrusevych, N. and Kozak, Z. (2020), "European Green Course: opportunities and threats to Ukraine", available at: <https://dixigroup.org/storage/files/2020-05-26/european-green-dealwebfinal.pdf> (Accessed 18 May 2021).
2. Ansoff, I. (2009), *Stratehycheskyi menedzhment [Strategic management]*, Piter, St.Petersburg, Russia.
3. Ansoff, I. (1989), *Stratehycheskyi menedzhment [Strategic management]*, Jekonomika, Moscow, Russia.
4. Aristoteles (1983), *Sochinenija v chetyreh tomah [Writings in four volumes]*, Mysl', Moscow, Russia.
5. Boryshkevych, I. (2018), "Methodology of formation of the development strategy of agricultural enterprises", *Efektivna ekonomika*, vol. 4, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6259> (Accessed 5 May 2021).

6. Vashchuk, O.V. and Tretyak, M.M. (2012), "Features of the formation of the national biofuel market", *Marketynh i menedzhment innovatsii*, vol. 2, pp. 247—253.

7. Vikhansky, O.S. (2003), *Stratehicheskoe upravlenye [Strategic Management]*, 2nd ed, Jekonomika, Moscow, Russia.

8. Gerasimchuk, V.G. (2000), *Stratehichne upravlinnia pidpriemstvom. Hrafichne modeliuvannia [Stratehichne is the manager of the company. Graphic model]*, KNEU, Kyiv, Ukraine.

9. Gershun, A. and Gorsky, M. (2005), *Tekhnolohyy sbalansyrovannoho upravleniya [Balanced Management Technologies]*, ZAO "Olymp-byznes", Moscow, Russia.

10. Gurzhiy, N.M. and Koltunik, A.Y. (2016), "Features of modern approaches to strategic management of enterprise development", *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky*, vol. 14, pp. 345—347.

11. Hutsalenko, L.V. and Fabianska, V.Y. (2013), "Ecological and economic aspects of biofuel production", *Naukovi pratsi instytutu bioenerhetychnykh kultur i tsukrovnykh buriakiv*, vol. 19, pp. 168—174.

12. Doyle, P. (1999), *Menedzhment. Stratehiya y taktyka [Management. Strategy and tactics]*, Saint Petersburg, Russia.

13. Zorya, O.P. (2019), "Theoretic and methodological principles of forming a strategy for the development of agricultural enterprises", *Infrastruktura rynku*, vol. 33, pp. 172—177.

14. Kasyan, L.E. and Bugas, V.V. (2015), "Methodical approaches to determining the essence of strategic management of enterprises", *Naukovi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu*, pp. 94—96, available at: <http://www.vestnik-econom.mgu.od.ua/journal/2015/12-2015/22.pdf> (Accessed 20 May 2021)

15. Kovtun, O. (2007), *Stratehiia pidpriemstva [Enterprise Strategy]*, 3rd ed, Lviv: "Novyi svit - 2000", Lviv, Ukraine.

16. Colenda, N.V. (2017), "Production strategy of the enterprise: classification and types", *Naukovi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu*, [Online], available at: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=-FILA=&2_S21STR=Nvmgu_eim_2017_23%281%29__24 (Accessed 21 May 2021)

17. Koretsky, M. Degtyar, A. and Dation, O. *Stratehichne upravlinnia [Strategic Management]*, Tsentr uchbovoi literatury, Kyiv, Ukraine.

18. Kubareva, V.S. (2012), "The essence of strategic management of the enterprise", *Visnyk Natsionalnoho universytetu "Lvivska politehnika"*, [Online], vol. 749, pp. 55-60. available at: <http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/23491/1/12-55-60.pdf> (Accessed 20 May 2021)

19. Kuzmin, O.E. and Petryshyn, N.Y. (2009), "Technology of choice of production strategies for machine-building enterprises", *Menedzhment ta pidpriemnytstvo v Ukraini: etapy stanovlennia i problemy rozvytku: zb. nauk. prats. Lviv: NU "Lvivska politehnika"*, vol. 647, pp. 92—99.

20. Lukashevich E. (2018), "Colossal reserve of plant development is deep processing of secondary material resources — molluscs and milk, which, with the right approach, performance and operation, surpasses sugar production in terms of profitability", *Nauka u vyrobnytstvo*, vol. 12 (18), pp. 40—44.

21. Melnyk, D.L. (2011), "Production strategy of the enterprise", *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu*, vol. 5. (3), pp. 251—257.

22. Oliynyk L.V. (2018), "Kuznetsova A.P. Methodological principles of formation of the strategy of enterprise development", *Ekonomika i orhanizatsiia upravlinnia*, vol. 3 (31), pp. 118—126.

23. Omelyanenko T.V. (2013), "Problems and actual tasks of development of the theory of production strategy of the enterprise", *Biznes-inform.* vol. 11, pp. 279—286.

24. Paderin D., Goryashchenko Y.G. and Novak E.E. (2017), "Strategic Management at Small and Medium Business Enterprises", *Ekonomichniy visnyk Donbasu.* vol. 2 (48), pp. 163—167.

25. Palamarenko, Y.V (2017), "Additive model of evaluation of the level of strategic development of enterprises of the alcohol industry on the basis of the PESTEL-FAMIL (Y) — analysis method", *Ekonomika ta suspilstvo*, vol. 13, pp. 265—270.

26. Palamarenko, Ya. (2020), "Modern approaches to evaluate the level strategic development of the enterprise", *Efektivna ekonomika*, [Online], vol. 5, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7902> (Accessed 13 Jun 2021). DOI: 10.32702/2307-2105-2020.5.80

27. Pysarevskiy, I.M. Tyshchenko, O.M. Pokolyodna, M.M. and Petrova, N.B. (2012), *Stratehichniy menedzhment [Strategic Management]*, KhNAMH, Kharkiv, Ukraine.

28. Porshneva, A. Rummyantsevoi, Z. and Salomatina, N. (2008), *Upravlenye orhanyzatsyei [Managing the organization]*, YNFRA-M, Moscow, Russia.

29. Pryshliak, N.V. Palamarenko, Y.V. and Bereziyuk, S.V. (2020), *Stratehichne upravlinnia innovatsiynym rozvytkom vzaïemopoviazanykh haluzei z vyrobnytstva biopalyva [Strategic management of innovative development of interconnected industries from biofuel production]*, Druk, Vinnytsia, Ukraine.

30. Pryshliak, N.V. Tokarchuk, D.M. and Palamarenko Y.V. (2019), *Zabezpechennia enerhetychnoi ta ekolohichnoi bezpeky derzhavy za rakhunok biopalyva z bioenerhetychnykh kultur i vidkhodiv [Ensuring energy and environmental security of the state through biofuels from bioenergy crops and waste]*, Console, Vinnytsia, Ukraine.

31. Rybak, M.I. (2014), "Types of production strategies of enterprises", *Ekonomika ta derzhava*, vol. 6, pp. 114—119.

32. Svistovych, M.B. (2013), "Essence and basic concepts of strategic planning", *Derzhavne upravlinnia: teoriia ta praktyka.* vol. 2, pp. 37—43.

33. Solovyov, A.I. (2006), *Pryniaty ehosudarstvennykh resheniy [State decisions adopted]*, KNORUS, Moscow, Russia.

34. Cheban, I.V. and Dibrova, A.D. (2019), "Strategic priorities for the formation and development of the biofuel market in Ukraine for the medium and long term", *Ekonomika, upravlinnia ta administruvannia*, vol. 4, pp. 82—93.

35. Shamanska, O. and Palamarenko, Y. (2017), *Implementation of the strategy of innovative development of the alcohol industry of Ukraine based on the bioethanol production from agro raw materials. Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*, [Online], vol. 3, no. 4, pp. 160—173, available at: www.are-journal.com

36. Shershniova, Z. *Stratehichne upravlinnia [Strategic Management]*, 2nd ed, KNEU, Kyiv, Ukraine.

37. Shershniova, Z.E. and Ogorska, S.V. (1999), *Stratehichne upravlinnia [Strategic Management]*, KNEU, Kyiv, Ukraine.

38. Kaletnik, H. Pryshliak, V. Pryshliak, N. (2019), "Public Policy and Biofuels: Energy, Environment and Food Trilemma", *Journal of Environmental Management & Tourism*, vol. 10, issue 2 (24), pp. 479—487.

39. UNIDO's Biofuels Strategy, [Online], available at: https://www.unido.org/sites/default/files/2013-05/68441_FINAL_DRAFT_UNIDO_BIOFUEL_STRATEGY_0.pdf (Accessed 12 May 2021).

40. Zulauf, C. Prutka, O. Kirieieva, E. Pryshliak, N. (2018), "Assessment of the potential for a biofuels industry in Ukraine", *Problems and Perspectives in Management*, 16 (4), pp. 83—90. DOI: [http://dx.doi.org/10.21511/ppm.16\(4\).2018.08](http://dx.doi.org/10.21511/ppm.16(4).2018.08).

Стаття надійшла до редакції 14.06.2021 р.